

Анахарсій Скіфський мав великий авторитет у мислителів античності, на нього посилалися Аристотель і Цицерон, Пліній і Сенека¹. Листи Анахарсія — це цінне джерело для пізнання економічного світогляду населення Подніпров'я скіфської доби, спадщина якої органічно ввійшла в українську економічну культуру.

ЛИСТИ АНАХАРСІЯ²

АФІНЯНАМ

Ви смієтесь над моїм язиком, який нечітко вимовляє звуки грецької мови. Анахарсіс погано говорить по-грецьки, афіняни — по-скіфськи. Коли йде мова про цінності людей, не в мові справа, а в їх поглядах, котрими різняться і грек від грека. Спартанці не говорять чисто по-аттічному, але завдяки своїм подвигам скрізь прославились і викликають всезагальне захоплення. Скіфи не гудять речей, в яких мовиться про необхідне, але не схвалюють пустих речей. Навіть ви робите багато корисного, не звертаючи уваги на чіткість артикуляції. Ви ввозите до себе лікарів з Єгипту, стерничих — з Фінікії, робите покупки на ринку, не даючи за них понад те, чого вони варті, лише тільки тому, що продавці гарно теревенять по-грецьки.

Ви купуєте, не задумуючись, у варварів, лише б вони продавали по справедливій ціні. Коли перські царі та їх вельможі у своїй гордині бажають розмовляти з грецькими послами тільки по-грецьки, але говорять ламаною мовою, ви тим не менш не гудите ні їх бажання, ні їх справи. Слова не стають поганими, коли за ними ховаються гарні помисли і йдуть гарні справи. Скіфи вважають мову поганою тільки тоді, коли вона викликає погані думки. Багато чого пройде повз вас, якщо ви будете чіплятися до чужої мови, не бажаючи зрозуміти сказаного. Так ви багатьох змусите загаятись з привозом необхідного для вас краму. Чому ви так високо цінуєте варварські тканини, а мову варварів зневажаєте?..

СОЛОНУ

Елліни — мудрий народ, але ні в якому відношенні не мудріший варварів, у яких боги не відняли здатності пізнавати прекрасне. Можна навіть випробувати й взнати, чи правильно думаємо, чи відповідають у нас справи словам і чи беремо ми приклад з тих, хто правильно живе. Нехай ні

пам'ятники, ні прикраси тіла не перешкоджають правильному рішенню. Адже, згідно зі звичаями батьків, всі по-різному прикрашають себе. Ознаки дурості, як і ознаки розуму, у варварів і греків одні й ті ж. Тільки тому, що Анахарсіс прийшов до тебе і захотів стати твоїм гостем, ти відмовив йому і відповів, що повинен у своїй країні шукати собі друга.

Якщо хто-небудь захотів подарувати тобі спартанського пса, ти б не став просити його відвезти пса спочатку в Спарту, щоб там віддати його тобі. Коли ж ми подружимося, якщо кожен стане так казати? Все це здається мені неправильним, Солоне, мудрецю афінській. Я відчуваю нагальну потребу знову постукати у твої двері, але не за тим, щоб просити того ж, що й раніше, а щоб взнати, як все це узгоджується з твоїми словами про гостинність.

ТИРАНУ ГІППАРХУ

Велика кількість незмішаного вина заважає виконувати свій обов'язок, оскільки воно пошкоджує душу, в якій прихована здатність людей до розсудливості. Тому, хто прагне до великих справ, нелегко з успіхом виконувати свої задуми, якщо він не буде вести розумне й сповнене турбот життя. Тому залиш гральні кості і пияцтво, звернись до справ, завдяки яким ти будеш при владі, — роби добро друзям і прохачам, як це робив твій батько. У протилежному випадку твої вади поставлять під удар власне твоє життя. Тоді твої друзі згадають про скіфа Анахарсіса.

МЕДОКУ

Заздрість і пристрасть — певні ознаки негідної душі. Заздрість змушує гірко переживати, коли друзі і співгромадяни благоденствують, а пристрасть викликає надію, що спирається лише на порожні слова. Скіфи не люблять подібних людей, й радіють, коли іншим добре, і прагнуть лише того, що здається їм розумним. Ненависть, злість і будь-яку пристрасть, яка викликає невдоволення, вони завжди рішуче відкидають як такі, що шкодять душі.

ГАНОНУ

Одежею мені слугує скіфська хлена, взуттям — подошва власних ніг, постілью — вся земля, моя найкраща їжа — молоко, сир, м'ясо. Всі ласощі — голод. Я вільний від усього того, з-за чого більшість людей постійно у трудах. Тому приходь до мене, якщо я тобі потрібен. У відповідь на подарунки, на які ви такі щедрі, я шлю тобі свої. Ти ж можеш передати їх карфагенянам або присвятити богам заради власного щастя.

ЦАРСЬКОМУ СИНУ

У тебе флейти і повний гаманець, у мене стріли й лук. Тому ти раб, а я вільний. У тебе багато ворогів, а в мене їх немає зовсім. Якщо ж ти захочеш викинути гроші, взятися за лук і сагайдак й жити разом зі скіфами, то і в тебе з'являться усі наші гаразди.

ТЕРЕЮ, ЖОРСТОКОМУ ПРАВИТЕЛЮ ФРАКІЇ

Жоден розумний правитель не вбиває своїх підлеглих, як і гарний пастух, який ніколи не знущається над вівцями. Твоя ж країна вся вилюдніла й погано керується твоїми намісниками. Кожен дім доведений до такого злиденного стану, що не може бути корисним твоїм планам.

Було б краще, якби ти беріг тих, ким правиш. Якщо ти не будеш користуватися своєю владою тільки для особистого збагачення, то твоє царство ще протримається. Тепер тобі не вистачає людей для ведення війни, але ти продовжуєш жбурляти гроші, необхідні для утримання твоїх солдатів і тих, хто поставлений охороняти лише одне життя (— твоє). Якщо ти не будеш їх досхочу годувати, вони збунтуються, втечуть в пустельні, вкриті лісом гори, оселяться там і стануть трудитися, як бджоли.

ФРАЗИЛОХУ

Собака володіє однією прекрасною душевною якістю — вона пам'ятає добро. Вона оберігає дім своїх добродіїв до самої смерті. Ти ж позбавлений чеснот собаки, розум якої можна порівняти з людським. Я запитую себе, до кого ти можеш бути справедливим у такому стані духу, коли навіть своїх благодійників зустрічаєш вороже, як лев. Спробуй зберегти ту прихильність, яку я до тебе відчував, оскільки така людина може ще навівати гарні надії.

КРЕЗУ

...Тепер послухай невелику історію, свідком якої я сам був.

Велика річка протікає скіфською землею. Її називають Істром. Одного разу, пливучи по ній, купці посадили свій корабель на мілину. Не в змозі нічого вдіяти, з бідканнями й плачем вони залишили його. Нічого не відаючи про причину нещастя, пірати підійшли на невантаженому судні до потерпілого корабля й перетягнули увесь його вантаж без залишку на свій корабель. Але разом з вантажем непомітно для себе вони перенесли й нещастя. Купецький корабель, позбавившись вантажу, став легким й сплив, а піратський, прийнявши чужий вантаж, швидко пішов на дно з награбованим чужим добром. Таке завжди може приключитися з багатіями. Скіфи

вільні від подібних бід. Вся земля в нас належить всім. Все, що вона приносить сама по собі, ми приймаємо, а до того, що приховує, ми не пориваємося. Оберігаючи нашу худобу від диких звірів, навзаєм ми отримуємо молоко і сир. Зброєю ми користуємось не для того, щоб нападати на інших, але у випадку необхідності для оборони. Щоправда, такого ще не траплялось. Для тих, хто хотів би на нас напасти, ми і воїни, і нагорода, але ця нагорода не багатьох приваблює.

Я раджу тобі те ж саме, що й афінянин Солон, — мати на увазі лише кінець. Важливо не те, що тобі в даний момент вдалося, а те, що принесе тобі славний упокій. Щоправда, він не сказав цього відкрито, оскільки був скіфом. Ти ж, якщо згоден зі мною, передай мою пораду Киру і всім тиранам, бо він принесе більше користі тим, хто ще стоїть при владі, ніж тим, хто її вже втратив.